

بالکان غربی یا یوگسلاوی سابق از گذشته‌ای تلخ تا آینده‌ای روشن

تألیف
حسن حسگری

مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات
بین‌المللی ابرار معاصر تهران

۱۳۹۵

سرشناسه : عسگری، حسن، ۱۳۴۴ -
 عنوان و نام پدیدآور : بالکان غربی یا یوگسلاوی سابق از گذشته‌ای تلخ تا آینده‌ای روشن / تألیف حسن عسگری؛ نظارت و اجرا مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران - معاونت پژوهشی؛ ویراستار منیره آذری.
 مشخصات نشر : تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، ۱۳۹۵.
 مشخصات ظاهری : ۲۸۰ص: مصور، جدول، نمودار.
 فروست : انتشارات مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران؛ ۴۱۲.
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۵۲۶-۲۳۹-۴؛ ۱۹۰۰۰۰ ریال
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا
 یادداشت : کتابنامه.
 موضوع : بالکان - تاریخ
 موضوع : Balkan Peninsula-History
 موضوع : یوگسلاوی - تاریخ
 موضوع : Yugoslavia- History
 شناسه افزوده : مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران. معاونت پژوهشی
 رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۵ ب ۵ / ۴ DR۳۹
 رده‌بندی : ۹۴۹
 شماره شابک : سی ملر ۴۵۶۳۱۲۰

انتشارات مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران؛ ۴۱۲

تهران: صندوق پستی ۳۸۴۹ - ۵۸۷۵ | تان: ۷ - ۸۸۵۰۳۲۶۶ | نمابر: ۸۸۵۰۳۲۶۴

نشانی اینترنت: www.tisri.org | پست الکترونیک: info@tisri.org

بالکان غربی یا یوگسلاوی سابق از گذشته‌ای تلخ تا آینده‌ای روشن

نظارت و اجرا: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران - معاونت پژوهشی

تألیف: حسن عسگری

ویراستار: منیره آذری

صفحه‌آرا: منصوره سعادت

چاپ نخست: فروردین ۱۳۹۶

چاپ و صحافی: باقری

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۵۲۶ - ۲۳۹ - ۴

کد بازیابی در کتابخانه دیجیتال دی‌د: C86DE96

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۹۰۰۰ تومان

همه حقوق محفوظ است.

پیشگفتار

جمهوری سوسیالیستی فدراتیو یوگسلاوی سابق^۱ در ادامهٔ اضمحلال اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی سابق، در دههٔ آخر قرن بیستم میلادی فروپاشید؛ به عبارت دیگر، ایده‌های میخائیل گورباچف مرسوم به گلاسnost^۲ (فضای باز سیاسی)، و پرسترویکا^۳ (فضای باز اقتصادی و اجتماعی)، مقدمهٔ تغییرات علمی و شگرفی بود که نتیجهٔ آن فروپاشی شوروی، ظهور جمهوری‌ها و کشورهای جدید منطقهٔ آسیای مرکزی و قفقاز بود. این موج و دومینو به اروپای شرقی نیز تسری یافت و کشورهای این حوزه نیز از یوغ استعماری هفتاد سالهٔ کمونیسم خارج شدند و استقلال یافتند. یوگسلاوی سابق در نتیجهٔ این سولات و موج تغییرات فروپاشید و کشورهای جدیدی ظهور یافتند. در پی این فروپاشی، جمهوری‌های اسلوونی، کراسی و مقدونیه در سال ۱۹۹۱ رسماً اعلام استقلال کردند. جمهوری بوسنی و هرزگوین در سال ۱۹۹۲ اعلام استقلال کرد که به علت عدم پذیرش آن از سوی دولت فدرال صربستان و مونته‌نگرو، عنوان وارث یوگسلاوی سابق، جنگ‌های خونین داخلی بوسنی و هرزگوین و به عبارتی، جنگ‌های داخلی بوسنی در دههٔ نود میلادی رخ داد. مونته‌نگرو در سال ۲۰۰۶ رسماً از صربستان جدا شد و اعلام استقلال کرد. ایالت خودمختار کوزوو نیز در فوریه ۲۰۰۸ به طور یک‌جانبه استقلال خود را از صربستان اعلام نمود؛ اما تاکنون فقط ۱۱۰ کشور جهان، استقلال آن را شناسایی کرده‌اند و کوزوو هنوز به عنوان یک کشور رسماً وارد عرصهٔ بین‌الملل نشده است. بنابراین، فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق، پایان جنگ سرد، محو نظام دوقطبی، سقوط بلوک شرق، و نظام ارزشی کمونیسم فروپاشی یوگسلاوی سابق و ظهور کشورهای جدید را به دنبال داشت که می‌توان به عنوان تغییرات و تبعات و پس‌لرزه‌های آن رویداد مهم در حوزهٔ روابط بین‌الملل برشمرد.

1. SFRY

2. Glasnost

3. Perestroika

بالکان غربی^۱ یکی از سه منطقه فرعی یا یکی از سه حوزه جغرافیایی منطقه بالکان است که در مقایسه با دو حوزه دیگر از جهات بسیاری منحصربه‌فرد است. این منطقه مرکب از کشورهای صربستان، مونته‌نگرو، کرواسی، مقدونیه، بوسنی و هرزگوین، آلبانی و اسلوونی^۲ با اقلیم کوزوو است که مساحتی بالغ بر ۲۶۴ کیلومتر مربع و جمعیتی حدود ۲۷ میلیون نفر دارد. این مساحت سواحل دریای آدریاتیک یعنی کشورهای آلبانی، کرواسی و مونته‌نگرو در غرب تا کوه‌های بالکان در شرق را شامل می‌شود. مرز بالکان غربی با اتحادیه اروپا نیز در جنوب به یونان، در شمال به اسلوونی و مجارستان، و در شرق به رومانی و بلغارستان محدود می‌شود. از بالکان غربی به نام یوگسلاوی سابق نیز یاد می‌شود؛ عبارتی، وجه مشخصه یوگسلاوی سابق ترکیبی از ملیت‌ها، ادیان، اقوام، فرهنگ‌ها و زبان‌های مختلف است که به مزائیک اقوام و ملل مشهور است؛ در نتیجه، این منطقه را به عنوان منطقه «چندملیتی، چندفرهنگی و چندزبانه می»^۳ و یا «سرزمین پوست‌پلنگی» می‌شناسند. این منطقه تلاقی‌گاه سه تمدن اسلامی، مسیحی و اسلاو، عبارتی، محل تقاطع مذاهب و ادیان بزرگ توحیدی و الهی نیز هست. از منطقه بالکان غربی حاکم‌ترین جنگ‌های مختلف و نیز بحران‌خیز بودن آن به عنوان یکی از ملتهب‌ترین و بحرانی‌ترین مناطق جهان نیز یاد می‌شود. با این تعبیر که اگر برخی از مناطق جهان از نظر جغرافیایی بر روی خط زلزله قرار گرفته‌اند منطقه بالکان بر روی خط بحران قرار دارد و از این منظر استثنا است. آری، بالکان، خاورمیانه در سده پاست و این نه به معنی نفت‌خیز بودن که به معنای بحران‌ساز بودن این منطقه حساس است.

مخلص کلام اینکه، این منطقه به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی^۴ و به راه تمدن‌های جهانی و همواره مورد توجه قدرت‌های بزرگ و محلی برای محک زدن و زورآزمایی منافع این قدرت‌ها بوده است. خاک این منطقه برای قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در طول تاریخ بهادار بوده است؛ به عبارتی، این منطقه به‌طور کلان و بالکان غربی به‌طور خاص، زمین بازی و تفرجگاه مناسبی برای تحقق منافع بازیگران و در نهایت یکی از بی‌ثبات‌ترین مناطق اروپا و بعضاً جهان و همواره بستر حوادث مهم و

1. Western Balkans

۲. با توجه به این نکته که از بالکان غربی به نام یوگسلاوی سابق نیز یاد می‌کنند و برخی تاریخ‌نگاران اسلوونی را که جمهوری جدا شده از یوگسلاوی سابق است هم جزو منطقه بالکان غربی محسوب می‌کنند و برخی هم به این نکته اعتقاد ندارند و براین‌یاورند که این کشور جزو بالکان مرکزی محسوب می‌شود. ضمناً آلبانی جزو یوگسلاوی سابق نبوده، ولی آن را در زمره کشورهای منطقه بالکان غربی قرار می‌دهند؛ اما نگاه غالب و نظر نگارنده این است که هر دو کشور جزو بالکان غربی محسوب می‌شوند.

3. Multi-Ethnic, Multi-Cultural & Multi National

غیرقابل پیش‌بینی بوده است.

در کتاب حاضر تلاش شده است که ضمن تشریح مختصات و ویژگی‌های برجسته منطقه بالکان غربی از ابعاد مختلف، ویژگی‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی تک‌تک کشورها نیز که تاحدودی ناشناخته‌اند مورد بررسی قرار گیرند. با توجه به وجود مرکز ثقل اسلام و مسلمانان در این منطقه از اروپا وضعیت اسلام و مسلمانان نیز ارزیابی شده است و به دلیل بحران خیز بودن این منطقه خاص، نقاط آتی بحران خیز و واگرایی^۱ منطقه نیز معرفی و تشریح گردیده است. ظهور تا سقوط یوگسلاوی سابق و بررسی وضعیت این کشور از زمان فروپاشی تا مقطع کنونی (بالکان غربی) و اینکه چه چشم‌اندازی برای آینده این منطقه متصور است و آنچه چالش‌هایی مواجه است نیز از مهم‌ترین مباحث کتاب حاضر است که به تفصیل و به‌طور عمیق و ریشه‌ای به آنها پرداخته شده است؛ به عبارتی، دوره بعد از جنگ جهانی دوم و توافق قدرتهای بزرگ در ایجاد یوگسلاوی (مشکل از شش جمهوری ناهمگون) که مارشال ژوزف بروزو تیتو، به‌عنوان دیکتاتور وقت و معمار یوگسلاوی، آن را مدیریت و رهبری کرد، و تحولات دوره بعد از مرگ تیتو و فروپاشی یوگسلاوی و ظهور کشورهای جدید، بخش‌های مهم کتاب حاضر را تشکیل می‌دهند که هم از بُعد تاریخی و هم از بُعد تحلیلی جذاب، خواندنی و عبرت‌آموزند.

بررسی مختصات و ویژگی‌های بالکان غربی در کتاب حاضر، بالکان غربی امروز از دیگر مباحث کلیدی و برجسته این کتاب است که به ویژگی این منطقه نیز پرداخته است؛ به عبارتی، تلاش شده است که دو رهیافت متضاد بالکان غربی دیروز و امروز از هم متمایز شود^۲ و ویژگی‌های آنها بیان گردد؛ به این معنی که درحالی‌که در بالکان غربی دیروز شاهد روند واگرایی و استیصال خواهی برخی مناطق یوگسلاوی سابق بودیم - که هنوز هم در این منطقه ادامه دارد - برعکس، در بالکان غربی امروز شاهد تلاش کشورهای منطقه برای همگرایی^۳ و ادغام در ساختارهای یورو - آتلانتیکی^۴ هستیم. امروزه به جای سرکوب اقلیت‌ها و نادیده گرفتن حقوق آنها جنگ و منازعه قومی و نژادی و پاک‌سازی نژادی، توسعه‌نیافتگی و تعارضات فرهنگی و ارزشی و غیره که سال‌ها بر این منطقه و ملل آن سیطره داشت شاهد تلاش برای توسعه‌یافتگی سیاسی و اقتصادی کشورهای منطقه، ارتقاء سطح و کیفیت زندگی مردم، رعایت حقوق آنان به‌ویژه اقلیت‌ها، و برقراری صلح و ثبات و امنیت براساس استانداردهای

1. Divergence

2. Josip Broz Tito

3. Convergence

4. Euro-Atlantic Structures

اروپایی هستیم. در نوشتار حاضر، نوع نگاه ملل منطقه به یکدیگر و به ایران و حوزه‌های نفوذ و قدرت نرم ایران در منطقه نیز به عنوان مشاهدات میدانی مورد بررسی و مذاقه قرار گرفته است.

سرانجام اینکه در این پژوهش سعی شده با نگاهی کارشناسانه و تخصصی به تحولات منطقه بالکان غربی یا یوگسلاوی سابق نگریسته شود و محققان و کارشناسان و جویندگان علم را - با وجود منابع اندک در این حوزه - با تحولاتی در منطقه آشنا سازد که به دلایل مختلف از جمله وقوع بحران‌ها و جنگ‌های داخلی، منطقه‌ای و حتی جهانی، از حساسیت، پیچیدگی و اهمیت خاصی در منطقه و جهان برخوردارند. ضمن آنکه تلاش شده است این پژوهش سهمی در جهت تأمین منافع ملی کشورمان در دهکاه دیپلماسی داشته باشد و امید است به عنوان پژوهش علمی و تخصصی بتواند به جامعه علمی و محققان دانش پژوهان از یک سو، و دست‌اندرکاران و کارشناسان این حوزه تخصصی خاص از سوی دیگر کمک شایسته نماید. اندک بودن منابع فارسی و یا تولیدات علمی به زبان فارسی، ارائه اطلاعات نسبتاً جزئی هم در سطح تحلیل خرد با معرفی تک‌تک کشورها و بیان ویژگی‌های آنها و هم در سطح تحلیل کلان با معرفی ویژگی‌ها و مختصات منطقه بالکان غربی و بیان تحولات تاریخی و سیاسی این منطقه مهم و تأثیرگذار از جمله انگیزه‌های نگارنده برای نگارش این اثر است. انتقال تجربیات و مشاهدات عینی نگارنده به صورت مکتوب که از تحقیقات میدانی نیز به دست آمده، از دیگر انگیزه‌های تدوین این اثر است.

در پایان بر خود فرض می‌دانم که از زحمات و حمایت‌های جناب آقایان دکتر دهقانی فیروزآبادی و بهزاد احمدی لفرکی، رئیس و معاونت محترم پژوهشی مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران، به خاطر انتشار این اثر، ان شاء الله تعالی به خاطر ویرایش کتاب، از جناب آقای دکتر گلشن‌پژوه، حامی و مشوق بنده، و جناب آقای حمید محمدکاظم سجادیپور، رئیس محترم مرکز آموزش و پژوهش‌های بین‌المللی وزارت امور خارجه و استاد محترم دانشگاه که همواره در انجام تحقیقات و کسب علم و نگارش این کتاب حامی و مشوق بنده بوده‌اند و این بار با نگارش مقدمه‌ای بر این کتاب نه تنها بر غنای آن افزوده، بلکه به آن اعتبار مضاعف بخشیده‌اند تشکر و قدردانی کنم. همچنین از حمایت‌ها و زحمات جناب آقای قاسم سلطانی، همکار عزیزم و حمایت‌های همسرم نیز صمیمانه سپاسگزارم. دریافت نظرها، انتقادات و راهنمایی‌های خوانندگان محترم موجب امتنان است.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۵
فصل اول: طرح - سحۀ قانی	۱۷
منابع و مأخذ	۲۴
فصل دوم: اهمیت و ویژگی های منطقه بالکان غربی	۲۵
مقدمه (ویژگی های کلی منطقه بالکان غربی)	۲۵
ویژگی های تاریخی	۲۹
اهمیت استراتژیک	۳۲
اهمیت و موقعیت ژئوپلیتیکی	۳۵
اهمیت ترانزیتی	۳۷
بالکان غربی، جزئی از قاره اروپا	۳۹
پی نوشت ها	۴۲

فصل سوم: بالکان غربی: مختصات جغرافیایی، قومی، نژادی، فرهنگی، دینی، و زبانی	۴۵
مقدمه	۴۵
مختصات جغرافیایی	۴۷
مختصات جمعیتی	۴۸
مختصات قومی	۴۹
مختصات دینی و مذهبی (بالکان غربی، مرکز ثقل اسلام در اروپا)	۵۲

۵۷	 مختصات فرهنگی
۵۸	 مختصات زبان و خط
۵۹	 زبان‌های رایج در بالکان
۶۱	 پی‌نوشت‌ها

فصل چهارم: ویژگی‌های جغرافیایی کشورهای بالکان غربی

۶۳	 (اوضاع تاریخی، سیاسی، اقتصادی، و فرهنگی)
۶۳	 مقدمه
۶۳	 کرواسی
۶۸	 بوسنی و هرزگوینا
۷۶	 آلبانی
۷۹	 مونته‌نگرو
۸۳	 صربستان
۸۷	 اسلوونی
۹۰	 مقدونیه
۹۴	 منابع و مآخذ

فصل پنجم: اسلام و مسلمانان در بالکان غربی

۹۷	 مقدمه
۹۸	 سابقه و تاریخچه ورود اسلام به بالکان
۱۰۴	 مسلمانان در منطقه جنوب شرقی اروپا و بالکان غربی از نگاه آمار
۱۰۷	 اسلام در یوگسلاوی سابق
۱۰۸	 ساختار جوامع اسلامی در بالکان غربی
۱۰۸	 قبل از فروپاشی یوگسلاوی سابق
۱۰۹	 دوره یوگسلاوی سابق

۱۰۹	پس از فروپاشی یوگسلاوی سابق
۱۱۰	وضعیت مسلمانان در کشورهای بالکان غربی
۱۱۰	کرواسی
۱۱۳	آلبانی
۱۱۶	بوسنی و هرزگوین
۱۱۷	اسلوونی
۱۱۸	صربستان
۱۲۱	مونتنگرو
۱۲۲	مقدونیه
۱۲۳	اقلیم کوزوو
۱۲۴	استان سنجاک
۱۲۷	ایالت ویوودینا
۱۲۸	پی‌نوشت‌ها

۱۳۱	فصل ششم: مناطق بحران خیز یا کانون‌های جدایی در بالکان غربی
۱۳۱	مقدمه
۱۳۱	اجمالی بر مناطق خودمختار و استقلال طلب در اروپا
۱۳۴	مناطق جدایی طلب در منطقه بالکان و بالکان غربی
۱۳۶	اقلیم کوزوو
۱۴۵	استان خودمختار ویوودینا
۱۴۷	استان سنجاک
۱۵۱	جمهوری صربسکا
۱۵۵	برچکو
۱۵۶	نتیجه‌گیری
۱۵۸	پی‌نوشت‌ها

فصل هفتم: بالکان غربی یا یوگسلاوی سابق:

از ظهور تا سقوط (۱۹۱۸ - ۱۹۹۰) ۱۶۱

مقدمه ۱۶۱

یوگسلاوی: فرایند شکل‌گیری ۱۶۲

نخستین یوگسلاوی ۱۶۲

دومین یوگسلاوی ۱۶۳

سومین یوگسلاوی ۱۶۴

جمهوری فدرال یوگسلاوی سابق: مختصات قومی، جمعیتی،

جغرافیایی، مذهبی و دینی، زبانی و فرهنگی ۱۶۵

نگاهی کلی به بهرین دوره در یوگسلاوی سابق ۱۶۶

یوگسلاوی سابق: از اتم تا فروپاشی ۱۷۰

علل و عوامل فروپاشی یوگسلاوی سابق ۱۷۷

یوگسلاوی، جنبش عدم تعهد، و سرشال‌نیت ۱۸۱

فروپاشی یوگسلاوی، آغاز استقلال‌خواهی کشورها، و ظهور عصر جدید ۱۸۴

پی‌نوشت‌ها ۱۸۹

فصل هشتم: بالکان غربی یا یوگسلاوی سابق:

از زمان فروپاشی تا کنون (۱۹۹۰ - ۲۰۱۵) ۱۹۱

مقدمه ۱۹۱

جنگ‌های خونین دهه نود میلادی در بالکان غربی: علل و ریشه‌های آن ۱۹۲

جنگ اول بالکان ۱۹۲

جنگ دوم بالکان ۱۹۴

جنگ‌های جهانی اول و دوم و نقش بالکان ۱۹۴

جنگ سوم بالکان، جنگ‌های دهه نود میلادی ۱۹۵

علل و ریشه‌های جنگ‌های خونین بالکان ۱۹۶

۱۹۸	بالکان غربی (بالکان دیروز): دهه نود یا دهه پایانی قرن بیستم میلادی
	بالکان اروپایی جدید، مختصات بالکان غربی امروزی
۲۰۳	(دهه اول قرن ۲۱ تاکنون)
۲۰۶	طرح‌ها، ابتکارات و ایده‌های جانشین یوگسلاوی سابق
۲۰۶	جامعه جدید اوروسلاویا
۲۰۷	تأسیس یوگسلاوی جدید یا اتحادیه بالکان غربی: ایده‌ای نو
۲۰۸	فرایند برلین، وین و پاریس
۲۱۰	پی‌نوشت‌ها
۲۱۳	فصل نهم: چشم‌انداز آینده منطقه بالکان غربی و چالش‌های فراروی آن
۲۱۳	مقدمه
۲۱۴	رویکردها و نگرش‌های نظری: رومانی آینده منطقه بالکان غربی
۲۱۶	چشم‌انداز سیاسی منطقه بالکان غربی
۲۱۸	چشم‌انداز اقتصادی منطقه بالکان غربی
۲۲۴	بالکان غربی و چشم‌انداز الحاق به ساختارهای یورو - آتلانتیکی
۲۲۴	الحاق به اتحادیه اروپا
۲۲۷	آخرین وضعیت کشورهای بالکان غربی در فرایند الحاق به اتحادیه اروپا
۲۳۰	ناتو و بالکان غربی
۲۳۴	چالش‌های فراروی بالکان غربی
۲۳۵	چالش‌های سیاسی
۲۳۶	چالش‌های واگرایی و جدایی‌طلبی
۲۳۸	چالش‌های اقتصادی
۲۳۸	چالش‌های فرهنگی
۲۳۹	چالش‌های امنیتی
۲۳۹	نتیجه‌گیری
۲۴۱	پی‌نوشت‌ها

فصل دهم: بالکان غربی؛ احساس و نگاه مردم کشورهای منطقه

- ۲۴۳ به یکدیگر و نوع نگاه آنها به ایران: مشاهدات عینی
- ۲۴۳ واقعیات موجود در بالکان غربی
- ۲۴۶ احساس و نوع نگاه مردم و مسئولان کشورهای منطقه به یکدیگر
- ۲۵۰ وضعیت موجود کشورها و مردم منطقه: مشاهدات عینی
- رویکرد و نگاه ملل منطقه به ایران: بالکان غربی، محلی
- ۲۵۸ برای نفوذ قدرت نرم ایران
- ۲۶۴ پی‌نوشت ها

فصل یازدهم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۲۶۵

کتابنامه ۲۷۱

مقدمه

روابط بین‌الملل از رشته‌های بسیار پویا و در حال دگرگونی است و این دگرگونی برگرفته از واقعیت‌ها و تحولات در عرصه عملی روابط بین‌الملل است. در سه موضوع اصلی روابط بین‌الملل، یعنی کنشگران، ماهیت کنشگری بین آنها، و محیط کنشگری پیوسته تحول و پویایی وجود دارد؛ اما در این میان، پویایی و اثرگذاری روحی از مناطق بر سایر تحولات، بیش از بقیه، و آثار کیفی آنها، جدی‌تر از سایرین است و بالکان یکی از این مناطق است که در مقاطع حساسی، جنگ‌های بین‌المللی را شکل داده و نظام‌ها و محیط‌های کنشگری بعد از آنها را ساخته است.

بالکان در دوران پساجنگ سرد، به لحاظ کنشگران، نوع کنشگری و محیط کنشگری، آئینه تمام‌نما و پویایی از جهان روابط بین‌الملل است. درس‌ها و عبرت‌های فراوانی در تحولات بالکان در این دوران قابل شناسایی است. این آموزه‌ها به پژوهشگران اهمیت نگاه ترکیبی در تحلیل پدیده‌های روابط بین‌الملل را گوشزد می‌کند. توضیح آنکه در مورد تحولات بالکان دو نگاه وجود دارد: نگاه تحلیلی اول، بالکان را صرفاً از زاویه راهبردی منافع قدرت‌های بزرگ می‌سنجد که البته این نگاه مهم و جدی‌ای است. در این نگاه، روابط قدرت از بالا، یعنی سلسله مراتب نظام بین‌الملل مطرح است. مداخله از بیرون در این نگاه در مرکز ثقل تحلیلی قرار دارد؛ اما نگاه دوم، نگاه از پایین و توجه به ساختارها و مناسبات اجتماعی در بالکان است. بالکان از این دیدگاه، صرفاً بازتابی بین قدرت‌های بزرگ محسوب نمی‌شود، بلکه کنشگران فروملی، اقوام، و گروه‌های اجتماعی، نژادی، مذهبی و فرهنگی، هر کدام اهمیت پیدا می‌کنند. این نگاه، بر بافت موزائیکی و عمیقاً پیچیده بالکان از نظر جغرافیایی و گره‌ها و عقده‌های تاریخی تأکید دارد. این نگاه از درون، تحلیل‌های متفاوتی را از نگاه از بیرون برای پژوهشگران به همراه می‌آورد.

اما هیچ‌یک از این نگاه‌ها به تصویربرداری تحلیلی، جامع، کامل و همه‌جانبه منجر نخواهد شد. ترکیب نگاه از بالا و نگاه از پایین و در نظر گرفتن ملاحظات درونی و بیرونی به صورت توأمان

راهگشا خواهد بود و محصول بهتری را می‌توان از آن انتظار داشت. کتاب حاضر تلاشی است که هر دوی این نگاه‌ها را در کنار هم قرار می‌دهد.

با نویسنده محترم کتاب بیش از دو دهه است که افتخار آشنایی دارم. جناب آقای عسگری از کارشناسان برجسته حوزه روابط بین‌الملل هستند و ترکیب قابل ملاحظه‌ای از فکر و عمل در سیاست خارجی را در کارنامه خود دارند و جالب است که این پژوهش نه فقط نگاه‌های بالا و پایین در مورد بالکان را کنار هم قرار داده است، بلکه بُعد دیگری نیز باید به این دو نگاه افزوده شود و آن نگاه از نزدیک است. جناب آقای عسگری، کارشناس بالکان‌دیده‌ای است که بسیاری از تحولات را خود از نزدیک مشاهده کرده و این حس از نزدیک دیدن را با پژوهش کتابخانه‌ای ترکیب نموده است. برای ایشان آرزوی توفیق دارم. ما وارم ترکیب مبارک فکر و عمل در سیاست خارجی و روابط بین‌الملل را ادامه دهند و از رهگذر بش آثاری اینچنین، فهم ایرانیان و فارسی‌زبانان را از ماهیت آنچه در جهان سیاست می‌گذرد بالا ببرند. فقط از این طریق یعنی درایت همه‌جانبه بین‌المللی است که منافع کشور ما در دنیای پر آشوب امروز حفظ و تأمین خواهد شد.

سید محمد کاظم سجادی‌پور

استاد روابط بین‌الملل